

Riigikogu põhiseaduskomisjon

Teie: 11.06.2012 nr 1-6/12-120/1

Meie: 31.08.2012 nr 20 (2)

Lugupeetav põhiseaduskomisjon

Järgnevaid mõtteid erakondade rahastamise süsteemi muudatuste ja täienduste kohta ei saa lugeda "vabaihenduste konsolideeritud ettepanekuteks", mida meilt küsisite, sest nii üldise teemapüstituse peale ei laekunud meie võrgustikust ühtegi ettepanekut. Küll aga oleme erakondade rahastamisega seonduvat arutanud kohtumistel mitmete vabaihendustega, kellest mõned ka ise teile ettepanekuid saadavad. Järgnev ongi koorunud nendest aruteludest ning markeerib pigem teemaderingi, millega meie meelest on oluline tegeleda.

Anname endale aru, et lihtsaid lahendusi neis küsimustes ilmselt pole, seda enam, et suuremas osas ei nõua nad me meelest niivõrd seaduste, kui erakondade käitumise muutust. Seepärast kordame alustuseks oma 17. juuli kirjas tehtud ettepanekut kutsuda kokku laiem arutelu erakondade, vabaihenduste ja ekspertide vahel, selmet piirduda viie kirjaliku ettepaneku esitamise, põhiseaduskomisjoni avatud koosoleku ja meedia vahendusel toimuva suhtluse kitsa formaadiga. Jõudmaks sisukamate tulemusteni, on me meelest mõistlik püüda alustuseks jõuda ühisele arusaamale selle üle, milliste probleemide põhjuseid me kõrvaldada või tagajärgi leevendada soovime, ning sealt liikuda edasi võimalike lahenduste juurde. Kinnitame taas ka oma valmisolekut aidata seda arutelu ette valmistada.

Meie hinnangul vajaksid tähelepanu eelkõige järgmised küsimused:

Avalikkuse kontroll erakondade rahastamise üle. Ühest küljest on erakonnad küll rohkem kontrollitud kui teised organisatsioonid Eestis, kuid ometi ei saa öelda, et huvilistel oleks võimalik parteide aruannetest saada kergesti terviklikku ja piisavalt detailset pilti erakondade ja nendega seotud organisatsioonide sissetulekust ja kulutustest. Mitmete valdkondade kogemused maailmast näitavad, et komisjonide ja muude organite kõrval tagab parema kontrolli andmete võimalikult vaba kättesaadavus, mis võimaldab nende analüüsimisega tegeleda kõigil soovijatel, kes oma erinevate kogemuste ja huvide põhjal võivad sealt avastada rohkem kui piiratud hulk selleks määratud eksperte.

Erakondadele riigieelarvest eraldatava raha parem eesmärgistamine. Sisuka kontrolli üks eeldusi on võimalus võrrelda tulemusi eesmärkidega. Vabaihendustele riigieelarvest eraldatav raha on tavaliselt seotud konkreetsete eesmärkidega, mida selle eest peab saavutama, samuti on kokku lepitud, milleks võib ja milleks ei või raha kasutada. Seda mitte ainult projektitoetuste (kus eesmärgistamine ja hindamine on lihtsam ja mis on seetõttu ka levinum ühenduste rahastamise viis), vaid ka tegevustoetuste puhul, mis on mõeldud organisatsiooni arengu soodustamiseks. Ka selle puhul lepivad rahastaja ja toetuse saaja tavaliselt kokku, milliste tulemusteni viimane perioodi jooksul jõudma peaks. Eesmärkide mittesaavutamine ei pruugi (ehkki võib) seejuures tähendada raha halba kasutamist, kuid seda peabki toetuse saaja oma aruandes selgitama ning rahastaja ja avalikkuse asi on seejärel hinnata, kas selgitused on veenvad. Erakondadele riigieelarvest antavale toetusele niisuguseid eesmärke ei seata ning seetõttu on soovijatel ka raske hinnata, kas tegevus oli eesmärgipärane ja kulutused otstarbekad.

Erakondade riigieelarvelise eraldise sidumine liikmemaksude kogumisega. Kindlasti ei vaidlusta me erakondade riigieelarvest toetamise vajalikkust, kuid vajadus selle järele oleks väiksem, kui erakondade ülalpidamiseks panustaksid rahaliselt rohkem ka nende liikmed, konkreetse erakonna maailmavaate esmased toetajad. Vabaihenduste kogemus ütleb, et rahaliselt panustavad liikmed on oma organisatsiooni suhtes tavaliselt ka nõudlikumad, mis toob parteile vajaduse pöörata rohkem tähelepanu sisedemokraatiale (eeldusel,

et peamine soov erakonnaga liitumiseks on just osaleda avalike asjade arutamises ja otsustamises). Motiveerimaks erakondi ka liikmemaksude kogumisega tõsisemalt tegelema, võib riigieelarvelise eraldise siduda nt liikmemaksudest kogutava summaga (mis küll võib panna erakondi eelistama jõukamaid liikmeid) või liikmemaksu tasunud liikmete osakaaluga (nt et riigieelarvelise eraldi saamise õigus on erakondadel, kelle liikmetest on liikmemaksu tasunud vähemalt 75%). Viimasega peaks ilmselt kaasnema ka liikmemaksu alampiiri seadmine, vältimaks olukorda, kus see oleks puhtalt sümboolne summa, mis ei aitaks saavutada eespool mainitud eesmärke liikmete nõudlikkuse kasvust oma erakonna suhtes.

Valimiskampaaniate kulude piiramine. Üks viis erakondade rahastamisega seotud probleemide põhjuste kõrvaldamiseks on piirata erakondade rahavajadusi, millest ilmselt olulisim oleks valimiskulutuste piiramine. 2009-11 raskema majandusliku olukorra tõttu varasemaga võrreldes vähem kulukad kampaaniad näitasid, et vähem massiivne valimiskampaania ei too kaasa valimisaktiivsuse vähenemist, pigem vastupidi. Enamgi veel: 2011. aasta kampaania, kus erakonnad vähemate rahaliste võimaluste tõttu pidid reklaamide asemel rohkem panustama vahetule suhtlemisele valijatega ning diskussioonide pidamisele, pälvis üldiselt ka kiitvamaid hinnanguid oma sisukuselt. Seetõttu usume, et valimisreklaami kui kulukaima kampaaniaosa piiramine peaks olema praeguse arutelu üks teemadest, kuigi teame, et pahatahtlikkuse korral on piirangutest võimalik mööda hiilida.

Nende ja teiste arutelu kerkivate teemade üle oleme valmis kaasa mõtlema, et jõuda juba konkreetsemate ettepanekuteni soovitud eesmärkide saavutamiseks.

Jõudu soovides

Urmo Kübar
EMSL-i juhataja

tel 664 5077, faks 664 5078, pank 1120106317